

УДК 336.7

Фінансова нестабільність і її вплив на процес управління кредитним портфелем у банківських установах України

Зоя Миколаївна Васильченко,
професор кафедри банківської справи
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
доктор економічних наук

Олександр Артурович Терещенко,
аспірант кафедри банківської справи
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Грошима треба управляти, а не служити їм.
Луцій Анней Сенека

Анотація. Висвітлено сутність понять «фінансова нестабільність» і «кредитний портфель» у їхньому взаємозв'язку та проаналізовано особливості управління кредитними портфелями банків України в сучасних умовах. Особливу увагу приділено оглядові напрацювань вітчизняних і зарубіжних науковців з цієї тематики, характеристиці негативного впливу світової фінансової кризи 2008–2009 рр. на банківську систему України, зокрема здійснено комплексний аналіз показника відношення депозитів до кредитів (коефіцієнт покриття), а також сучасного стану кредитних портфелів банків України та управління проблемною заборгованістю клієнтів.

Ключові слова: фінансова нестабільність, банк, банківська система, кредитний портфель, погані кредити.

Актуальність дослідження. Новітні глобалізаційні процеси, що спостерігаються у світовому господарстві, особливо виразно знаходять своє відображення у фінансовому секторі економіки. Банки, як ключові учасники грошово-кредитного ринку та головні «продавці» фінансових послуг у суспільстві, відіграють усе більшу роль у забезпеченні його економічного розвитку. У цьому контексті раціональне проведення активних операцій банків, левову частку яких визначають саме кредитні, й ефективне управління кредитним портфелем набуває особливої ваги.

Тому в останні роки, особливо в період світової фінансової кризи 2007–2008 років, питання забезпечення стабільності банківської системи стало одним із пріоритетних на рівні як окремих її суб'єктів, так і на державному й наддержавному рівнях. Більше того, добре розуміючи фінансові, економічні і соціальні втрати в умовах тривалої фінансової нестабільності, міжнародні фінансові організації, а також відповідальні за фінансову та економічну політику інституції окремих держав приділяють багато зусиль розробленню різноманітних антикризових міжнародних стандартів та інших нормативних документів з метою досягнення фінансової стабілізації.

Українські ж банківські установи, у свою чергу, в умовах перманентної фінансової нестабільності останніх років і висококонкурентного ринку змушені вдаватися до не завжди виправданих із позиції ризикованості та ефективності методів як організації комплексної моделі власної діяльності загалом, так і управління кредитним портфелем зокрема, з метою зниження загальних витрат, у тому числі на покриття збитків від неякісних кредитних активів [3].

Дослідженню питань організації кредитної діяльності банків присвячено значну кількість праць вітчизняних і зарубіжних науковців та практиків, що характеризує важливе місце цієї проблеми в числі пріоритетів банківської діяльності та обґрунтуванні шляхів її оптимізації. Значні надбання у вивченні цих питань належать таким провідним вітчизняним ученим, як О. В. Дзюблюк, В. І. Міщенко, А. М. Мороз, С. В. Науменкова, Л. О. Примостка, М. І. Савлук та ін. Інтеграційні тенденції, притаманні сучасним економічним відносинам, зумовлюють необхідність урахування закордонного досвіду, зокрема надбань таких зарубіжних економістів, як Х. Мінські, Р. Маккесні, Дж. Сінкі та інші.

Метою дослідження є з'ясування сутності понять «фінансова нестабільність» і «кредитний портфель» в їхньому взаємозв'язку та висвітлення особливостей управління кредитними портфелями банків України в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. Незважаючи на актуальність і нагальність проблеми подолання негативних наслідків кризових явищ останніх років у фінансовому секторі, слід зазначити, що єдиного підходу до визначення феномена «фінансова нестабільність» не існує, що викликає чимало суперечок серед науковців та учасників ринку й ускладнює координацію дій щодо подолання такої нестабільності [5; 7].

Цікавими є погляди на це питання зарубіжних науковців. Так, зокрема, у науковій праці «Гіпотеза фінансової нестабільності» Х. Мінські уперше обґрунтував теорію, яка пояснює природу фінансової нестабільності капіталістичної економіки [1].

На думку вченого, сучасна капіталістична економіка (економіка після Другої світової війни) ендогенно породжує фінансову структуру, яка за своєю природою схильна до фінансової нестабільності та фінансових криз. Гіпотеза ґрунтується на теорії боргової

дефляції І. Фішера, а також на механізмі поведінки інвесторів в умовах невизначеності Дж. Кейнса. Слід за Фішером, Х. Мінські досліджує процес знецінення боргу, але при цьому зміщує акцент на знецінення боргів, пов'язаних із купівлею спекулятивних фінансових активів.

Наукові розробки Дж. Кейнса дозволили Х. Мінські використати теорію ендогенної грошової маси в дослідженні механізмів створення нових фінансових інструментів у процесі інвестиційної активності економічних агентів.

На думку Мінські, грошова система є основою механізму виникнення боргу. Банки у кредитно-грошовій системі постійно «зайняті» пошуком прибутку, фінансуючи вигідні проекти підприємців, і, по суті, є «торгівцями боргу». При цьому в разі недостачі ресурсів фінансові установи задовольняють попит фірм на гроші шляхом створення фінансових інновацій, наприклад таких, як:

- угоди про зворотний викуп (операції репо);
- депозитні сертифікати;
- євродоларові позики;
- сек'юритизація (конвертація банківських позик у цінні папери, забезпечених активами, що генерують стабільні грошові потоки) та інші.

Зазначені процеси зменшують ступінь впливу грошової політики центральних банків на економіку країни і сприяють як процесам формування ендогенної грошової маси, так і формуванню умов, що породжують кризу фінансової системи. Фінансова нестабільність виступає характерною особливістю розвитку капіталістичної економіки.

Гіпотеза фінансової нестабільності є привабливою щодо пояснення нестабільної фінансово-економічної ситуації, що мала місце у світовій економіці за останні тридцять років.

Протягом зазначеного періоду відбулося три цикли ділової активності (1981–1990, 1991–2001 і 2002–2010), кожен з яких, окрім швидкого розвитку фінансових інновацій та фінансової дерегуляції, характеризувався ще й зростаючою схильністю всіх учасників ринку до прийняття фінансових ризиків [7]. Саме такий консолідуючий ефект, на нашу думку, міг спричинити значні негативні кризові потрясіння глобальної економічної системи у 2007–2008 роках із супутньою затяжною стагнацією багатьох економік світу, що найповніше проявилася саме у фінансовій нестабільності.

Альтернативної позиції дотримуються представники нового марксистського (Дж. Фостер, Р. Маккесні, Д. Котс) і сучасного кейнсіанського (Т. Пеллі) напрямів дослідження, розглядаючи коріння кризи в реальному секторі економіки [2].

Спираючись на фундаментальні напрацювання вітчизняних науковців [4; 5], а також ураховуючи відповідний закордонний досвід, **фінансову нестабільність у банківській системі** вважаємо за доцільне визначати як комплексну характеристику стану банківської системи, за якого спотворено або не в повному обсязі реалізується її сутність і призначення в економічній системі країни, неадекватно або неефек-

тивно виконуються її функції, а також проявляється неспроможність підтримувати рівновагу та відновлювати внутрішній стан після зовнішніх потрясінь чи посилення диспропорцій, будь-яких відхилень від безпечних параметрів, спричинених кризовими явищами (спадом економіки, фінансовою кризою, трансформацією економіки тощо).

Оскільки фінансова система сприймається як динамічна система, то її стабільність розглядається, насамперед, щодо відповідності конкретному стану, якого вона повинна досягти після певних змін, трансформацій чи потрясінь. Банківську систему вважають стабільною, якщо вона:

- 1) полегшує ефективний розподіл фінансових ресурсів у просторі та часі;
- 2) дозволяє здійснювати оцінку, котирування, розподіл та управління фінансовими ризиками;
- 3) зберігає здатність виконувати ці найважливіші функції навіть за умов зовнішніх потрясінь або посилення диспропорцій.

При цьому фінансова нестабільність у банківській системі розглядається як ситуація, коли в національній банківській системі відбуваються банкрутства банків, або як ситуація, коли національна банківська система не є стійкою та прибутковою і не відповідає національному законодавству, а також принципам управління ризиками, встановленим Базельським комітетом з питань банківського нагляду.

У вітчизняних умовах фінансова нестабільність є досить поширеним і здебільшого перманентним явищем, крайнім проявом якого став негативний вплив світової фінансової кризи у IV кварталі 2008 року, що супроводжувався затяжною стагнацією економічної системи протягом наступних років. З огляду на стан розвитку економіки та її секторів найсильнішим проявом світової кризи в Україні стала саме валютна криза. У цьому контексті мусимо констатувати, на жаль, нездатність вітчизняної банківської системи загалом і Національного банку України зокрема забезпечити стійкість її функціонування в умовах фінансової нестабільності.

Незважаючи на загально визнані макроекономічні фактори поглиблення фінансової кризи в Україні, що подані в *табл. 1*, для подолання негативних наслідків від зазначених процесів, на наш погляд, важливим є детальний аналіз наслідків прояву фінансової нестабільності саме в банківській системі протягом останніх років, що вплинули на ефективність її функціонування, а також визначення найбільш прийнятних методів управління кредитним портфелем банків.

При цьому **кредитний портфель банку** визначаємо як сукупність усіх банківських позик, що структуровані за певними параметрами відповідно до завдань визначеної банком кредитної політики. Його обсяг оцінюється за балансовою вартістю всіх кредитів банку, у т. ч. прострочених, пролонгованих і сумнівних. У структурі балансу банку кредитний портфель розглядається як єдине ціле і складова частина активів банку, яка має свій рівень дохідності та відповідний рівень ризику.

Таблиця 1

Фактори поглиблення фінансової кризи в Україні

Зовнішні фактори	Внутрішні фактори
<ul style="list-style-type: none"> - фактична прив'язка курсу гривні до долара США; - зміни кон'юнктури на міжнародних фінансових ринках; - зосередженість вітчизняних виробників на зовнішніх ринках, застій внутрішніх ринків; - задоволення попиту населення за рахунок імпорту, що підірвало зовнішньоторгівельний баланс країни; - значний обсяг корпоративних позик – близько 35 млрд дол. США, лівова частка яких була спрямована на імпорт споживчих товарів (не маючи можливості рефінансувати ці позики, українська економіка отримала проблеми не лише зі зовнішньоторгівельним сальдо, а й зі сальдо поточного рахунку) 	<ul style="list-style-type: none"> - структурні та політичні фактори; - чинники «стадної поведінки», психологічного ризику, епідемічного поширення кризових явищ; - зниження кредитних рейтингів більшості українських банків, що стало додатковим поштовхом для паніки серед вкладників банків; - слабка бюджетна політика держави, зростання соціальних витрат; - монетарна політика «дорогих грошей», яка перекрыла підприємствам доступ до кредитів і підірвала економічне зростання; - криза довіри до банківського сектору і нестабільна політична ситуація у країні

Джерело. [6].

Структура кредитного портфеля банку залежить від суб'єктів кредитування (юридичні та фізичні особи); стану обслуговування боргу (високий, добрий, задовільний, слабкий, незадовільний); класу боржника [клас боржника – юридичної особи (від 1 до 9) визначається залежно від отриманого значення інтегрального показника фінансового стану боржника з урахуванням величини підприємства]; категорії якості кредиту (від I до V, з урахуванням стану обслуговування боргу та класу боржника – юридичної особи); показника ризику кредиту, який залежить від фактичних значень інтегрального показника фінансового стану боржника – юридичної особи, коефіцієнта покриття боргу, якості менеджменту боржника – юридичної особи, ринків збуту продукції, наявності бізнес-планів, рейтингів боржника – юридичної особи та інших подій і обставин, що можуть вплинути на своєчасність та повноту погашення боргу; видів економічної діяльності; валюти кредитування; строків кредитування тощо [13].

На конкурентноспроможність кредитного портфеля банку впливають такі чинники, як ризиковість, ліквідність, дохідність, швидкість відновлення та ступінь оновлення. Усі вони значно видозмінюються (як за кількісними, так і за якісними характеристиками) під впливом фінансової нестабільності.

З метою детального дослідження впливу фінансової нестабільності на кредитний портфель банків України було здійснено комплексний ретроспективний аналіз функціонування банківської системи України загалом та управління кредитними портфелями банків зокрема протягом останніх років.

Слід сказати про те, що станом на початок 2013 року акціонерний капітал банківської системи збільшився у 2,5 рази порівняно з вереснем 2008-го (початок кризових явищ у фінансовому секторі України), в основному за рахунок найбільших банків, валютна заборгованість позичальників і зовнішні борги банків значно знизилися.

Проте варто зазначити суттєві проблеми банківської системи України у формуванні ресурсної бази, що, зокрема, виявляється у стабільному зниженні показника відношення депозитів до кредитів (**коефіцієнт покриття**). Що вищий цей показник, то більше ресурсів у депозитних корпораціях для кредитування.

Через те, що у 2004–2009 рр. обсяги виданих кредитів в Україні зростали швидше за обсяги депози-

тів, відношення депозитів до кредитів зменшилося з 97 до 49%. Таке значення у два рази менше за середнє значення показника у країнах Центральної та Східної Європи, що входять до ЄС. Це здебільшого пояснюється швидкими темпами зростанням кредитування в Україні. При цьому падіння показника 2008 року за рахунок девальвації гривні було досить значним через те, що частка депозитів, отриманих в іноземній валюті, була меншою за частку кредитів, виданих в іноземній валюті. Таким чином, за рахунок зміни курсу гривні обсяг кредитів зріс значно більше, ніж обсяг депозитів. У 2010 році відношення депозитів до кредитів в Україні зросло до 57%, реагуючи на часткове відновлення довіри вкладників до банків (табл. 2).

Таблиця 2

Динаміка середньорічного значення коефіцієнта покриття у країнах Центральної та Східної Європи та західноєвропейських країнах у 2004–2010 рр.

Країни / Роки	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Україна	97%	97%	79%	69%	53%	49%	57%
Угорщина	90%	86%	83%	77%	72%	75%	73%
Чехія	163%	155%	142%	131%	121%	123%	123%
Польща	132%	131%	121%	106%	92%	93%	99%
Румунія	н.д.	н.д.	н.д.	94%	94%	100%	102%
Словаччина	184%	144%	134%	122%	121%	115%	115%
Болгарія	103%	102%	109%	89%	73%	75%	80%
Середнє значення ¹	125%	117%	113%	99%	90%	95%	97%
Великобританія	110%	111%	113%	112%	113%	115%	116%
Німеччина	69%	70%	72%	74%	77%	78%	79%
Австрія	79%	78%	79%	81%	78%	80%	79%
Франція	92%	89%	85%	83%	82%	88%	90%
Італія	98%	99%	99%	109%	109%	113%	123%
Середнє значення ²	92%	93%	94%	96%	97%	99%	101%

Джерело. Складено за даними [9].

Досвід вітчизняної банківської практики формування кредитного портфеля шляхом надання валютних кредитів свідчить про значне нарощування їх обсягів протягом останніх докризових років і про спад,

¹ Середнє значення коефіцієнта покриття у країнах Центральної та Східної Європи.

² Середнє значення коефіцієнта покриття в західноєвропейських країнах.

що виник у результаті кризових явищ та відповідного законодавчого регулювання цього питання. Обсяги

депозитів і кредитів у портфелях банків України протягом останніх років відображено в табл. 3.

Таблиця 3
Показники депозитного, кредитного портфелів банків України та коефіцієнта покриття у 2008–2012 рр.

Станом на	01.01.2008	01.01.2009	01.01.2010	01.01.2012	01.01.2013
Депозити, усього, млрд грн	280,154	357,8	327,742	553,000	597,631
- у гривнях	190,287	200,256	173,586	305,907	257,585
- в іноземних валютах (гривневий еквівалент)	89,867	157,544	154,156	247,094	340,046
Кредити, усього, млрд грн	426,863	733,919	717,539	847,075	694,381
- у гривнях	213,798	300,132	349,765	496,084	436,377
- в іноземних валютах (гривневий еквівалент)	213,065	433,787	367,774	350,991	258,004
Розрив між кредитами і депозитами, млрд грн	146,709	376,119	389,797	294,075	96,750
Коефіцієнт покриття	0,656	0,488	0,457	0,653	0,86

Джерело. Розраховано за даними [8].

Зазначимо, що різка девальвація гривні (близько 76%), що мала місце в IV кварталі 2008 року, а саме зниження курсу гривні відносно долара США (дол.) із 470,28 грн за 100 дол. у III кварталі 2008-го до 826,53 грн за 100 дол. у I кварталі 2009 р. призвела до стрімкого збільшення розриву між залученими і розміщеними коштами банків, що й спровокувало нестабільність у банківській системі України. Звернімо увагу, що цей розрив на початок 2009 року становив понад 376 млрд грн, що більше ніж удвічі перевищує аналогічний показник початку 2008-го. Крім того, на 01.01.2009 гривневські депозити покривали 2/3 гривневих кредитів банківської системи, а от депозити в іноземних валютах – лише 1/3 «валютних» кредитів, що зумовило кризу ліквідності та критично високий попит на валюту. У подальшому можемо спостерігати погіршення ситуації в банківському секторі 2009 року, що проявилось у збільшенні розриву між кредитами і депозитами в абсолютному значенні й зниженні коефіцієнта покриття у відносному.

У 2010–2011 рр. розрив скорочувався здебільшого за рахунок швидшого нарощування депозитної бази, ніж обсягу кредитного портфеля, що й зумовило стабілізацію ситуації з ліквідністю в банківській системі й поверненні коефіцієнта покриття майже на докризовий рівень. Водночас обсяг кредитів в іноземних валютах поступово знижувався, а «валютних» депозитів

– зростав. Це, на нашу думку, окрім іншого, було спричинено законодавчою забороною споживчого кредитування у валюті в липні 2011 року і негативними очікуваннями населення й бізнесу щодо стабільності національної валюти України.

Посилилася ця тенденція й 2012 року. Так, уперше можемо спостерігати перевищення обсягів депозитів у валюті над гривневими вкладками, і збільшення їхнього сумарного значення на 8%. Крім того, обмеження валютного кредитування та активна робота банків із проблемною заборгованістю в умовах сповільнених темпів економічного зростання загалом, і кредитування зокрема, дозволили знизити розрив між кредитами і депозитами на 67%, а коефіцієнт покриття підвищити до рівня 86%, що є значно вищим за докризовий.

Зазначимо, що протягом кризових років банки України накопичили значний обсяг проблемних активів, що є наслідком сукупності всіх негативних явищ, зазначених вище. Тому сьогодні першочерговим завданням є саме ефективне **управління проблемною заборгованістю клієнтів**, а також резервами, сформованими на покриття потенційних збитків від неї. У 2012 році фінансові установи активно використовували різні методи (класичні й інноваційні) управління такою заборгованістю. Це дозволило в цілому поліпшити якість кредитного портфеля банків України (рис. 1).

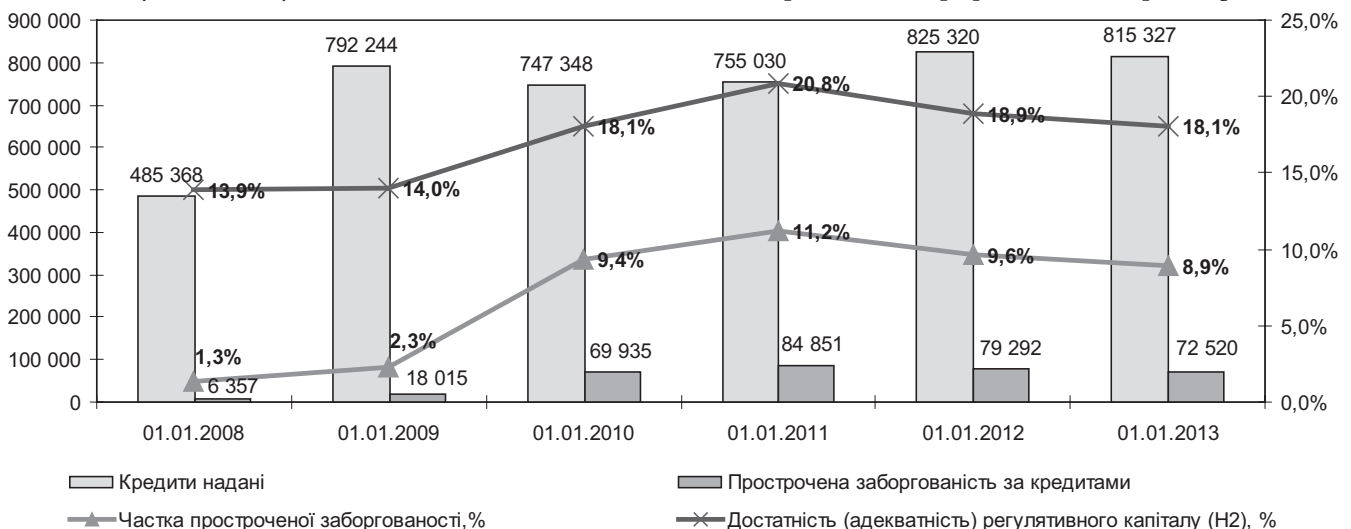

Рис. 1. Динаміка показників кредитного портфеля і нормативу Н2 банків України у 2008–2013 рр. (млн грн / %)

Джерело. Складено авторами за даними [8].

Слід зазначити, що Україна – один із світових лідерів за часткою прострочених кредитів у портфелях банків. Так, восени 2012 року рейтингове агентство *Fitch* оцінило рівень проблемної заборгованості (тобто реструктуризованих кредитів і кредитів, що не обслуговуються) на рівні 45–50% від загального портфеля українських банків [10]. При цьому основна її частина деномінована в іноземній валюті, а в цілому частка валютних кредитів у загальному портфелі знизилась із докризових 54 до 38% (див. *табл. 3*). Для порівняння, в одній із найбільш вразливих до наслідків кризи країні Євросоюзу – Іспанії – рівень проблемної заборгованості клієнтів банків становить менше ніж 11% (близько 185 млрд євро, 2006 року до початку кризи становив лише 0,72%) [11].

Детальніше розглянемо результати роботи з поганими активами у 2012 році окремих банків, що вважаються найбільш ефективними серед банків України [12]. При цьому вважаємо за доцільне розглядати банки в розрізі географічного походження їхнього капіталу (західні, російські, вітчизняні).

Як це не парадоксально звучить, але 2012 рік справедливо можна вважати найбільш знаковим із позиції впливу *західного* капіталу з вітчизняної банківської системи. Проте ті банки, що залишилися в Україні, активно працюють над підвищенням ефективності власної моделі функціонування, зокрема шляхом вдалої роботи з негативно класифікованими кредитними активами.

Так, зокрема *УніКредит Банк* за 2012 рік знизив рівень проблемної заборгованості за роздрібними кредитами на третину, якість корпоративного кредитного портфеля при цьому не змінилась. Загальний рівень проблемних боргів у банку визначається на рівні 33%. Активну комплексну роботу з проблемною заборгованістю проводив й основний український банк італійської групи *UniCredit – Укрсоцбанк*. Так, реструктуризація проблемної заборгованості, узяття на баланс заставного майна, списання і продаж поганих активів дозволило знизити їхню частку із 45 до 30% за рік.

На рівні 26% оцінюється частка поганих активів *Правекс-Банку*, кредитний портфель якого за аналогічний період скоротився на 906 млн грн, при цьому обсяг резервів зріс на 200 млн грн. *ОТП Банк* 2012 року продав або ж списав понад 1 млрд грн кредитів. Частина кредитного портфеля банку була переоцінена й перекваліфікована як проблемна, під неї було додатково сформовано резерви на 757 млн грн. При цьому безнадійна й сумнівна заборгованість не перевищувала 18% активів банку.

Кредитний портфель *УкрСиббанку* за аналогічний період зменшився на третину, при цьому частка негативно класифікованих активів знизилась із 15,5 до 9%. А от частка прострочених кредитів іншого банку із французьким капіталом – *Креді Агріколь Банку* – узагалі одна із найнижчих у системі – лише 5%. Це, на наш погляд, насамперед зумовлено спрямованістю банку на кредитування саме невеликих фермерів і фермерських господарств, що проявили себе достатньо дисциплінованими позичальниками, навіть у кризовий період.

Схожу тактику обрав і *Райффайзен Банк Аваль*, проте, урахувавши значно більший обсяг й суттєвішу диверсифікацію кредитного портфеля, частка проблемної заборгованості в ньому становить 37%. Не ефективно працював із проблемною заборгованістю австрійський *Ерсте Банк*, що у грудні 2012 року був проданий українським власникам Фідобанку за 83 млн дол. США. Так, за 2012 рік йому практично не вдалося знизити рівень проблемної заборгованості, який становить 41% роздрібного і 15% корпоративного портфелів, не зважаючи на те, що банк продав негативно класифікованих активів на 150 млн грн, а 716 млн грн списав. Ще 220 млн грн були спрямовані на резервування під погані кредити.

Розглядаючи банки з *російським* власним капіталом, варто зазначити, що за 2012 рік в *Альфа-Банку* значно знизився рівень проблемної заборгованості: із 17 до 7% за корпоративними кредитами та з 32 до 34% за кредитами, наданими фізичним особам. Банк списав або ж продав проблемну заборгованість на 4,77 млрд грн, а також виступив активним покупцем на цьому ринку, скупивши проблемних боргів інших банків на 1,7 млрд грн. *Сбербанк Росії*, маючи значну підтримку материнського банку та адекватний рівень резервування, 2012 року активно нарощував кредитний портфель. *ВТБ Банк*, навпаки ж, за той час скоротив кредитний портфель на 2,7 млрд грн і розформував резерви на суму 788,5 млн грн.

Найбільший і найнефективніший з *українських ПриватБанк*, за результатами 2012 року, збільшив активи на 27 млрд грн перш за все за рахунок корпоративних кредитів. При цьому рівень резервів під кредити становив близько 22%. У банку не поспішають продавати або списувати прострочені кредити, а намагаються повертати борги власними силами, що дало змогу торік розформувати понад 1,8 млрд грн резервів. Таку тенденцію можемо спостерігати в багатьох вітчизняних фінансових установах, – урахувавши значний обсяг проблемної заборгованості, вигідніше утримувати власні внутрішні відділи з питань роботи з нею, аніж залучати до цього зовнішні компанії (аутсорсинг). Націоналізований під час кризи *Укргазбанк* у 2012 році зміг повернути безнадійних кредитів на 700 млн грн (і, відповідно, розформував резерви на цю ж суму). У цілому ж банк скоротив свій кредитний портфель більш ніж на 3 млрд грн, здебільшого за рахунок списання боргів. Частка проблемної заборгованості в портфелі банку на сьогодні в корпоративному сегменті становить 23%, у роздрібному – 42%.

Деякі банки взагалі не стикаються з проблемою повернення непрацюючих позик, наданих фізичним особам. Так, наприклад, 99% кредитного портфеля державного *Укрексімбанку* припадає на корпоративних позичальників. Банк «Хрещатик» має всього 4,7% проблемної заборгованості в корпоративному портфелі, і протягом 2012 року не списував погані кредити з балансу, а лише продавав їх на загальну суму 1,7 млн грн.

Дуже цікаву стратегію обрав *Дельта Банк*, що, сформувавши останніми роками ефективний механізм роботи з власною проблемною заборгованістю,

почав скуповувати погані активи інших фінансових установ (табл. 4). Зважаючи на таку позицію, банк

2012 року був вимушений доформувати свої резерви на 1,3 млрд грн.

Таблиця 4

Основні характеристики окремих угод купівлі активів (у т. ч. кредитних) Дельта Банком у 2010–2012 рр.

Параметри угоди	Укрпромбанк	УкрСиббанк	Сведбанк	Кредитпромбанк
Актив, який купували	Кредитний портфель	Портфель іпотечних кредитів	Портфель роздрібних кредитів	Банк у цілому (у т. ч. 171 відділення)
Дата операції	Липень 2010	Грудень 2011	Травень 2012	Грудень 2012
Кількість клієнтів	20 000 фізичних осіб, 1 000 компаній	36 000 фізичних осіб		400 000 фізичних осіб, 19 000 компаній
Обсяг активів, млрд грн	8	6,5	2,5	12,5
Ціна купівлі, млрд грн	3,1	1	1,25	0
Дисконт	61%	85%	50%	100%

Джерело. Складено за даними [12].

Зазначимо загальні висновки, одержані в результаті дослідження.

Фінансова нестабільність – широке й багатогранне явище, що в Україні в умовах відсутності розвиненого фінансового ринку найповніше проявляється саме в банківському секторі, за якого проявляється його неспроможність підтримувати рівновагу і відновлювати стан після зовнішніх потрясінь чи посилення диспропорцій, будь-яких відхилень від безпечних параметрів, спричинених кризовими явищами (спадом економіки, фінансовою кризою, трансформацією економіки тощо).

На жаль, Україна залишається одним із світових лідерів за часткою прострочених кредитів у портфелях банків. З початку 1990-х років у світі сталося більш як десять банківських криз, проте якість кредитних портфелів була найгіршою лише 1996 року в Болгарії та 1998-го – в Україні. Серед головних причин такого стану речей слід, передусім, виокремити такі: надмірна кредитна експансія банків перед кризою та дефекти судової системи, що практично не захищає права кредиторів (банків).

Українські банки, працюючи в умовах постійної фінансової нестабільності, вимушені шукати ризиковані шляхи підвищення ефективності власної діяльності, використовувати нестандартні методи управління

проблемною заборгованістю, що значно різняться залежно від географічного походження їхніх капіталу, обраної стратегії, досвіду функціонування на ринку України, характеру зовнішнього і внутрішнього негативного впливу інших економічних і навіть політичних факторів (особливо кризових явищ 2008–2009 рр. і значної девальвації гривні).

Сьогодні можемо прогнозувати й подальші процеси укрупнення і концентрації капіталу в банківській системі України. При цьому вплив іноземного капіталу, скоріш за все, триватиме. Ураховуючи те, що з 2009 року іноземні банки внесли у статутний капітал своїх дочірніх установ в Україні понад 35 млрд грн, причому в умовах неможливості вирішити питання «поганих» активів, заборони споживчого кредитування у валюті й штучного дефіциту гривневої ліквідності, що, у свою чергу, зумовлює значно завищену вартість цього ресурсу, іноземні банки, вочевидь, втрачають свої позиції в конкурентній боротьбі, що зумовлює недоцільність їхнього подальшого перебування в Україні.

Варто зазначити, що суттєво знизити частку проблемних кредитів у найближчому майбутньому банківській системі України, скоріш за все, не вдасться, що, насамперед, зумовлюється саме макроекономічною нестабільністю в економіці країни.

Список використаних джерел

1. Ferri Piero and Hyman P. Minsky. Market Processes and Thwarting Systems // *Structural Change and Economic Dynamics* (1992), 79-91; Hyman P. Minsky. *The Financial Instability Hypothesis*.
2. John Bellamy Foster and Robert W. McChesney. Monopoly-Finance Capital and the Paradox of Accumulation // *Monthly Review* 61, no. 5 (October 2009), 1-20; David M. Kotz. *The Financial and Economic Crisis of 2008* // *Review of Radical Political Economics* 41, no. 3 (2009), 305-17; Thomas I. Palley. *America's Exhausted Paradigm: Macroeconomic Causes of the Financial Crisis and the Great Recession* // *New America Foundation* (July 22, 2009).
3. Васильченко З. М. Деякі аспекти методологічної основи розробки антикризових заходів у банку // *Банківська справа*. – 2012. – № 2. – С. 70–80.
4. Васильченко З. М. Структурні диспропорції у розвитку банківської системи України // *Фінанси України*. – 2005. – № 9. – С. 140–150.
5. Науменкова С. В. Розвиток фінансового сектору України в умовах формування нової фінансової архітектури: Монографія / С. В. Науменкова, С. В. Міщенко. – К.: Ун-т банківської справи; Центр наук. досліджень НБУ, 2009. – 384 с.
6. Сенищ П. Фінансова нестабільність в Україні: причини та шляхи мінімізації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.uabs.edu.ua/bitstream/123456789/1811/1/2009%20-%2034.pdf>.
7. Стецький В. О. Фінансова нестабільність як феномен неоліберальної доктрини економічного розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Tmm/2011_36/13.pdf.
8. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.bank.gov.ua.

9. Офіційний сайт Європейського банку реконструкції та розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ebrd.com.
10. Офіційний сайт міжнародного рейтингового агентства Fitch Ratings [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.fitchratings.com.
11. Офіційний сайт інвестиційної компанії Dragon Capital [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.dragon-capital.com.
12. Онлайн-ресурс «Форбс Україна» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.forbes.ua.
13. Положення про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями: Затверджено Постановою Правління Національного банку України № 23 від 25.01.2012 р., із змінами та доповненнями, внесеними постановою Правління Національного банку України № 499 від 30.11.2012 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua.

Summary. Deals with the essence of the concepts of «financial instability» and «loan portfolio» in their relationship and the peculiarities of credit portfolios of banks in Ukraine in modern terms. Particular attention is paid to review developments of domestic and foreign scholars on this subject, the characteristics of the negative impact of the global financial crisis of 2008–2009, the banking system of Ukraine, in particular the complex analysis of the indicator ratio of deposits to loans (coverage ratio) as well as the current state of the credit portfolios of banks Ukraine and management of bad debts clients.

Keywords: financial instability, bank, banking, loan portfolio, bad loans.